

Anmälan av böcker utgivna 2019

BO ERIKSSON

Stockholms universitet

Föreliggande anmälan avser ett urval av böcker rörande svensk och nordisk historia utgivna 2019. Det rör sig om böcker som redaktionen, med beaktande av recensionsrådets synpunkter, har bedömt som viktiga att uppmärksamma i *Historisk tidskrift*, men som av en eller annan anledning inte har recenserats eller kommer recenseras i tidskriften. Då två år eller mer har förflutit sedan utgivningen av böckerna i fråga anmäls de på detta sätt, för att recensionsavdelningen även fortsättningsvis skall kunna hålla rimlig aktualitet. Till skillnad från de reguljära recensionerna i *Historisk tidskrift* innehåller denna anmälan inga kvalitativa omdömen om de behandlade böckerna.

MONOGRAFIER OCH POPULÄRVETENSKAPLIGA VERK

Tommy Jonason & Simon Olsson, *Rickmanligan: Churchills attentat i Sverige* (Lund: Historiska media 2019). 303 s.

Den brittiske affärsmannen Alfred Rickman greps den 19 april 1940 av svensk polis misstänkt för att planera ett attentat mot hamnen i Oxelösund. Polisen hittade 200 kilo sprängämnen. Motivet till det brittiska attentatet mot en svensk utskeppningshamn var Sveriges export av järnmalm som gick rakt in i tysk krigsindustri. Utifrån tidigare hemligstämplat källmaterial berättar författarna hur planerna såg ut och skildrar rättegången. Boken har en käll- och litteraturförteckning och slutnoter. Tommy Jonason är författare och pensionerad läkare och Simon Olsson är skribent och författare.

Ingmar Karlsson, *Det omaka paret: Tjeckernas och slovakernas historia* (Lund: Historiska media 2019). 237 s.

Första världskriget innebar slutet på det habsburgska kejsardömet. Ett resultat av den historiska processen blev skapandet av republiken Tjeckoslovakien. I den nya staten ingick länder som Böhmen, Mähren och hertigdömet Teschen, vilka hört till Österrike, och Slovakien som ingått i Ungern. Nu skulle det tjeckiska och det slovakiska folket samt minoriteter av tyskar och ungrare bli ett. Det blev en konstruerad nationalstat med stora kulturskillnader och ekonomiska förutsättningar. Ingmar Karlsson har skrivit mer än 20 böcker och har för sitt författarskap utnämnts till teologie hedersdoktor vid Lunds universitet och filosofie hedersdoktor vid Linnéuniversitetet.

Antti Kujala & Mirikka Danielsbacka, *Reciprocity in Human Societies: From Ancient Times to the Modern Welfare State* (Helsingfors: Palgrave Macmillan 2019). 225 s.

I den här vetenskapliga studien uppmärksammas och analyseras olika slags reciprocitet mellan eliter och vanligt folk, från forntiden fram till den moderna välfärdsstaten. Bland civilisationerna, kulturerna, rikena, länderna och samhällena som lyfts fram återfinns bland andra Maya och Inka, det tidigmoderna Japan, de nordiska länderna från medeltiden fram till och med 1600-talet, Frankrike under första världskriget och Finland under andra världskriget. Antti Kujala är docent i finsk och rysk historia vid Helsingfors universitet. Mirikka Danielsbacka är Senior Researcher på institutionen för sociala studier vid Helsingfors universitet.

Annika Ström Melin, *Världen sedan 1989* (Stockholm: Natur & Kultur 2019). 231 s.

När Berlinmuren föll i november 1989 profeterades det om historiens slut, då stat efter stat skulle gå över till en liberal marknadsekonomi. Så blev inte fallet, menar författaren till denna bok som vänder sig till en bredare allmänhet och som syftar till att beskriva vad som hände efter krigets upphörande och murens fall. Hon berättar sin historia flera gånger, varje gång utifrån ett nytt perspektiv: världspolitiken, världshälsan, ekonomin, teknologin, klimatet med flera. Annika Ström Melin är journalist och har bland annat verkat som DN:s Brysselkorrespondent.

Lars Munkhammar, *Konungslig klenod: Silverbibelns symbolkraft* (Stockholm: Carlssons Bokförlag 2019). 355 s.

Silverbibeln, *Codex Argenteus*, är en praktfull handskrift från 500-talets början, skriven med silver- och guldskrift på purpurfärgat pergament. Den är vår viktigaste källa till goternas språk, skrift och kultur. I den här boken skildras Silverbibelns resa genom Europa från Italien till Sverige, dit den kom som krigsbyte 1648. Författaren berör ämnen som politisk historia, religionshistoria, skrivkonstens historia och andra ämnen med relevans för bokens resa genom Europa. Lars Munkhammar var tidigare förste bibliotekarie vid Uppsala universitetsbibliotek och har skrivit flera böcker om handskrifter, äldre tryck, kartor och bilder och litterärt krigsbyte.

Lars-Gunnar Olsson, *Ryssen kommer! Om den olycksalige landshövding Ramse och den ryska galärflottans tillslag mot Holmön och Umeå i september 1714* (Umeå: Riteon förlag 2019). 207 s.

I september månad år 1714 landsteg ryska trupper på Holmön och skövlade och brände därefter Umeå. Sett till helheten av det stora Nordiska kriget (1700–1721) var händelsen relativt obetydlig men för Umeå innebar den ryska galärflottans angrepp en katastrof. I *Ryssen kommer!* redogörs för attacken och landshövdingen Anders Erik Ramses roll i försvaret av staden och Holmöarna. Lars-Gunnar Olsson är filosofie magister i historia och boken har tryckts med bidrag från olika forskningsstiftelser.

Bengt Pettersson, *Himlens dotter: Historien om Kinas mäktigaste kvinna* (Stockholm: Natur & Kultur 2019). 200 s.

Wu Zetian levde i Kina under slutet av 600-talet och var en av historiens mäktigaste kvinnor, likväl är hon okänd för de flesta. Wu Zetian var konkubinen som lyckades ta makten i det gamla Kina och är den enda kvinna i den kinesiska historien som burit den traditionella kejsartiteln. Trots att Wu varit en av de mäktigaste kvinnorna i historien och kan jämföras med Kleopatra har det bara skrivits en enda biografi på engelska över henne. *Himlens dotter* är den första boken på svenska om Wu Zetian. Bengt Pettersson är fil. dr i sinologi vid Stockholms universitet.

Raimo Savolainen, *Med bildningens kraft: J. V. Snellmans liv*, översättning Leif Pietilä & Pertti Hakala (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2019). 727 s.

Den finländske författaren, filosofen och statsmannen Johan Vilhelm Snellman föddes i Stockholms hamn den 12 maj 1806 på ett fartyg där fadern

var kapten. Hans rötter däremot var rotade i Österbotten. Efter skolgång i Uleåborg och studier vid kejsrerliga akademien i Åbo disputerade han på en avhandling om Hegels tankevärld, och det är som hegelian han har gjort sig känd inom idé- och filosofihistorien. Men han var även senator mellan åren 1863 och 1868 och chef för finansexpeditionens avdelning 1863. Han dog 1881 i Kyrkslätt. Om denne finske filosof och statsman har Raimo Savolainen skrivit en biografi. Boken är illustrerad och försedd med noter. Författaren har använt både otryckt och tryckt material. Raimo Savolainen är pol. dr och docent i politisk historia vid Helsingfors universitet.

Artur Szulc, *Koreakriget* (Lund: Historiska media 2019). 256 s.

Koreakriget (1950–1953) var ett våldsamt och blodigt krig. Antalet dödsoffer uppskattas till omkring 800 000 döda soldater och 2,5 miljoner civila. Kriget startade den 25 juni 1950 genom att nordkoreanska trupper gick till anfall över den 38:e breddgraden. Trots att vapenstillstånd undertecknades redan i juli 1953 kom inte någon avspänning mellan Nord- och Sydkorea till stånd. I den här populärhistoriska boken skildras konflikten i dess helhet. Artur Szulc arbetar för Försvarsmakten och har tidigare gett ut böcker om Polen under andra världskriget och Förintelsen.

Karin Westin Tikkanen, *Flykten genom Berlin: Svenskarna i Stasis arkiv* (Lund: Historiska media 2019). 319 s.

I den här populärhistoriska boken beskrivs de många svenska studenter som hjälpte hundratals östtyskar att fly till väst, som till exempel Leif Persson, en ung man från Alingsås som studerade i Lund. Han greps den 29 mars 1963 i Östberlin, anklagad för människosmuggling. Med hjälp av tidigare hemligstämplat material skildrar författaren de svenska flyktingsmugglarnas öden och vad som drev dem att riskera sin säkerhet och sina liv. Karin Westin Tikkanen är forskare, författare och journalist.

ANTOLOGIER

Susanna Erlandsson & Sari Nauman (red.), *Tillit och diplomati: En diskussionsbok om personliga relationer och diplomatiska processer 1670–1990*, Opuscula Historica Upsaliensia (Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala universitet 2019). 145 s.

I den här diskussionsboken presenteras en begreppsapparat som är tänkt att bättre möjliggöra såväl diakrona som synkrona jämförelser av diplomatiska praktiker. I stället för att utgå från de sedvanliga begreppen stat och diplomat lyfts individuella aktörer och deras personliga relationer till varandra

fram. Tillit har varit ett centralt inslag i dessa diplomatiska relationer. Förutom redaktörerna medverkar: Stefan Amirell, Nevra Biltekin, Lisa Hellman, My Helsing, Peter Lindström och Joachim Östlund.

Gribshunden 1495: Medeltidens modernaste skepp, Blekingeboken årgång 97 (Karlskrona: Blekinge Hembygdsförening och Blekinge museum 2019). 76 s.

I den här årsboken från Blekinge Hembygdsförening och Blekinge museum presenteras skeppet *Gribshunden* som sjönk utanför Ronneby år 1495. Skeppet tillhörde den danske kungen Hans och är ett av de bäst bevarade skeppen från Columbus tid. Författarna i boken beskriver skeppet, Blekinge och Ronneby och de hårda unionsstriderna som utspelades både på Östersjön och på land. I boken medverkar: Niklas Eriksson, Thomas Persson, Johan Rönnby och Ingvar Sjöblom.

Rikard Hoogland (red.), *I avantgardets skugga: Brytpunkter och kontinuitet i svensk teater kring 1900*, LIR skrifter 8 (Göteborg: Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet 2019). 286 s.

Hur såg den svenska teatern ut kring sekelskiftet 1900? I *I avantgardets skugga* kastar nio forskare nytt ljus på svensk teater kring förra sekelskiftet genom att ifrågasätta den dominerande forskningsbilden av en tid präglad av modernt genombrott och avantgarde. I antologin uppmärksammas i stället divor och särlingar på dekis, förbisedda genrer som barnteater och operett och relationen mellan produktionsvillkor och sedlighetsdebatt med mera. Förutom redaktören medverkar: Lena Hammergren, Karin Helander, Birgitta Johansson Lindh, Lovisa Näslund, Héléne Ohlsson, Astrid von Rosen, Willmar Sauter och Mikael Strömberg.

Ulrich Lange & Göran Ulväng (red.), *Julita gård: Människor och landskap under tusen år* (Stockholm: Nordiska museets förlag 2019). 503 s.

För första gången sammanfattas i en och samma bok Julita gårds historia, från vikingatidens storgård till medeltidens cisterciensklöster, den äldre vasatidens kungsgård, 1600-talets järnbruk, 1700- och 1800-talens herrgård och storgods, 1900-talets rationaliseringar och övertagandet av Stiftelsen Nordiska museet med sin publika verksamhet. Boken är rikt illustrerad. Förutom redaktörerna medverkar Anna Arfvidsson Womack, Fredrik Ehlton, Georg Haggrén, Marias Ingras, Håkan Jakobsson, Åsa Klintborg Ahlklo, Per Larsson, Christian Lovén, Hedvig Mårdh, Margareta Nisser-Dalman, Gustav Olsson, Christina Prytz, Eva Skyllberg, Maria Steinrud, Else-Marie K. Strese och Clas Tollin.

Bo Lindberg (red.), *Early Modern Academic Culture*, Konferenser 97 (Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 2019). 230 s.

I den här forskningsantologin ifrågasätts bilden av universitetens nedgång och allmänna försämring under tidigmodern tid. Bland ämnena som behandlas återfinns föreläsninganteckningar, avhandlingar och disputationer, akademiska bildningsresor (peregrination), alumni, framväxten av forskningsuniversitet, Oxford och Cambridge med mera. Förutom redaktören medverkar Otfried Czaika, Mordechai Feingold, Anna Fredriksson, Hans Helander, Andreas Hellerstedt, Axel Hörstedt, Per Landgren, Hanspeter Marti, Alasdair Raffe, Erland Sellberg, Peter Sjöqvist, Kristi Viiding och Jan Waszink.

Marika Tandelfelt (red.), *Finländsk svenska: Från medeltid till 1860*, Svenskan i Finland – i dag och i går III:1 (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2019). 416 s.

Marika Tandelfelt (red.), *Finländsk svenska: Från 1860 till nutid*, Svenskan i Finland – i dag och i går III:2 (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2019). 458 s.

Dessa två böcker utgör de sista volymerna i serien ”Svenskan i Finland – i dag och i går” och handlar om svenskans historia i Finland i olika perspektiv. Den första volymen behandlar tiden från medeltiden och går fram till 1860, där den andra volymen tar vid och slutar i nutid. Genom översiktliga artiklar och fördjupande studier beskriver volymerna hur ett allt rikare skriftsamhälle på svenska växer fram i Finland. De medverkande i de båda volymerna är språkvetare och historiker. Språkvetarna uppmärksammar finländska särdrag och språkliga förändringar medan historikerna placerar in det skrivna språket och språkbrukarna i ett historiskt sammanhang.

ARKIVÖVERSIKTER, KÄLLPUBLIKATIONER OCH HANDBÖCKER

Ulla Birgegård & Monica Hedlund, *Nicolaus Bergius: A Historico-Theological Exercise on the Status of the Muscovite Church and Religion*, Slavica Suecana Series A, Publications vol. 3 (Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 2019). 326 s.

Denna källutgåva består av första delen av den svenska prästen Nicolaus Bergius (1658–1706) avhandling *Exercitatio Historico-Theologica de statu ecclesiae et religionis Moscoviticae* från 1704. Temat är den ryska kyrkan och religionen. Syftet är tvåfaldigt, dels vill han visa att en icke-ortodox kan skriva objektivt om Ryssland, dels vill han få människor av den ortodoxa tron att konvertera till lutherdom. I avhandlingens historiska delar, vilka ingår i

källutgåvan, beskrivs det ryska folket, språket, tron, bibelöversättningar, boktryck, kyrkor och kloster, liturgi med mera. Ulla Birgegård är professor emerita i ryska vid Institutionen för moderna språk, Slaviska språk, vid Uppsala universitet. Monica Hedlund, som avled 2016, var professor emerita i latin med latinsk paleografi och kodikologi i Uppsala och hedersdoktor i teologi vid Lunds universitet.

Otfried Czaika (utg.), *Några Wijsor om Antichristum [1536] samt handskrivna tillägg*, utgåva med inledande kommentarer (Skara: Skara stiftshistoriska sällskap & Finska kyrkohistoriska samfundet 2019). 168 s.

Denna skrift utkom förmodligen 1536 och bestod av ett litet häfte med polemiska visor riktade mot den katolska kyrkan. I dag finns endast två exemplar bevarade med en del handskrivna tillägg såsom några psalmtexter. I skriften liknas påven med Antikrist och kardinalernas Rom med den babyloniska skökan. Otfried Czaika är professor i kyrkohistoria vid Karlstads universitet.

G. A. Gripenberg: *Dagbok 1943*, Handlingar del 40 (Stockholm: Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia 2019). 384 s.

G. A. Gripenberg: *Dagbok 1944*, Handlingar del 41 (Stockholm: Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia 2019). 398 s.

G. A. Gripenberg: *Dagbok 1945–1946*, Handlingar del 42 (Stockholm: Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia 2019). 417 s.

Den finske diplomaten Georg Achates Gripenberg (1890–1975) föddes i Sankt Petersburg och fick sin utbildning i Helsingfors och Uppsala samt vid London School of Economics och i Oxford. Han var Finlands sändebud i London 1933–1941, i Vatikanen 1942–1943 och i Stockholm 1943–1956. Han gjorde betydelsefulla diplomatiska insatser under krigsåren och upprätthöll goda förbindelser med Storbritannien. Han var övertygad om att Tyskland inte kunde besegra det brittiska imperiet. För första gången utges G. A. Gripenbergs dagbok från åren 1943–1946.

Kokbok: Ulrika Eleonora Muncks receptsamling på Skånelaholm, texter av Karin Sidén (Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 2019). 150 s.

I denna rikt illustrerade skrift beskrivs biskopsfrun Ulrika Eleonora Muncks receptsamling från omkring 1770–1780. Receptsamlingen upphittades i ett bokskåp på Skånelaholm för drygt tolv år sedan. Boken inleds med en histo-

rik över receptsamlingen och författarens tankar kring den. Därefter publiceras samtliga 116 recept i faksimil. Ett stort antal av recepten har dessutom transkriberats för att underlätta för den läsare som skulle vilja prova att tillaga några av bakverken och rätterna. Karin Sidén är docent i konstvetenskap och ledamot av Kungl. Vitterhetsakademien.

Passio Olavi: Olav den Hellige og hans mirakler, i översättning av Lene Dāvøy (Trondheim: Museumforlaget 2019). 87 s.

Skriften *Passio et miraculi beati Olavi* (Berättelserna om Olav den helige lidande och mirakler) tillkom under ärkebiskop Øystein Erlendssons (1157–1188) vägledning och är delvis skriven av honom själv. En orsak till att ärkebiskopen lyfta fram den norske kungen Olav Haraldsson, som dog martyrdöden i slaget vid Stiklastad 29 juli 1030, var att göra Nidarosdomen till ett populärt pilgrimsmål. *Passio Olavi* är en viktig del av den första norska litteraturen. Precis som andra medeltida mirakelberättelser presenterar den hur livet tedde sig för vanliga människor i det att många vände sig till helgöden i tider av sjukdom, olyckor och motgångar.

Svenskt biografiskt lexikon (170): Swenson–Swensson, under redaktion av Åsa Karlsson (Stockholm: SBL 2019). 151 s.

Svenskt biografiskt lexikon (SBL) är ett personhistoriskt lexikon som började ges ut 1917 och som tar med personer som varit verksamma i Sverige, eller som verkat för Sverige utomlands. Endast avlidna personer biografieras (till och med band tio togs dock även levande personer med). Det senaste häftet, nummer 170, behandlar Swenson–Swensson. I det rika persongalleriet återfinns artisten Barbro Svensson, "Lill-Babs", fotbollsmålvakten Karl Oskar (Kalle) Svensson, som spelade i Helsingborgs IF, och jazzmusikern Esbjörn Svensson med flera kända och mindre kända personer.

Tacitus, *Det kejsrerliga Rom, Annales I–VI, XI–XVI*, översättning Bertil Cavallin (Stockholm: Natur & Kultur 2019). 521 s.

Den romerske ämbetsmannen och historikern Tacitus (omkr. 55–120) skrev flera verk, däribland *Germania* och *Agricola*. I *Annales* skildrar han den romerska republikens undergång i kejsrerlig terror och dekadens, från Augustus död till Neros självmord. Berättelserna om de galna och maktfullkomliga kejsrarna Tiberius, Caligula och Nero som vi möter i Robert Graves romaner *Jag, Claudius* och *Claudius, guden* och BBC:s tv-bearbetning från 1976 är främst hämtade från Tacitus *Annales*.